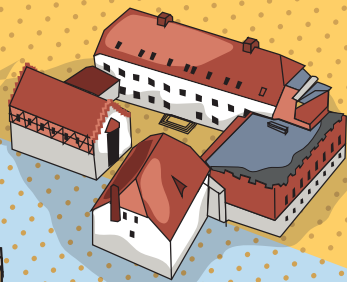
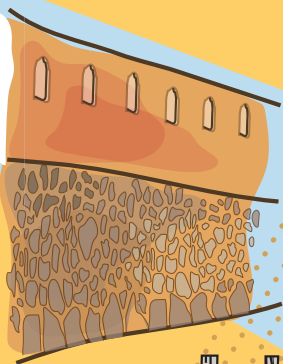

MAŁE MIASTO WIELKICH PRZEŻYĆ

PRZEWODNIK PO WSCHOWIE
DLA DZIECI I NIE TYLKO...

Projekt „Małe miasto wielkich przeżyć - kreatywne warsztaty i przewodnik po Wschowie” został zrealizowany dzięki dofinansowaniu ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach IX edycji programu „Patriotyzm Jutra”. Jest to ogólnopolski program, który służy odkrywaniu, dokumentowaniu i upowszechnianiu wiedzy z zakresu historii Polski oraz wspiera inicjatywy angażujące społeczność w działania poświęcone pielęgnowaniu i promowaniu lokalnego dziedzictwa i kultury. Muzeum Ziemi Wschowskiej realizuje projekt przy wsparciu finansowym Banku Spółdzielczego we Wschowie, Starostwa Powiatowego we Wschowie i Gabinetu Kosmetycznego EVA.

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie
w ramach Programu „Patriotyzm Jutra”

OPRACOWANIE GRAFICZNE I RYSUNKI:

Aleksandra Malczewska-Sąsiadek

KONCEPCJA I OPRACOWANIE TEKSTU:

Magdalena Birut

KONSULTACJA MERYTORYCZNA:

Marta Małkus

Dariusz Czwojdrak

Bartosz Tietz

KOREKTA:

Julia Juskowiak

PRZEWODNIK AUDIO-VIDEO:

Lwiego głosu użyczył: Rafał Klan

WYDAWCA:

Muzeum Ziemi Wschowskiej
plac Zamkowy 2, 67-400 Wschowa

ISBN 978-83-943600-1-6

DRUK:

www.tim-druk.pl

Pierwowzorem Lwa jest logo edukacji MZW.

Jego autorką jest Laura Głąb

- laureatka konkursu „Obudźmy Lwa”.

Witaj Czytelniku tej książeczki!

Jestem Lew i zapraszam Cię w podróż po ziemi wschowskiej.
Nie będzie to zwykła wycieczka, a raczej niezwykła wyprawa w czasie i przestrzeni
- tajnymi ścieżkami miasta, śladami królów, mieszczan i dawnych legend...

Nie chwaląc się - jestem największym znawcą historii i zabytków Wschowy wśród lwów!
A ponieważ mieszkam tu bardzo długo i niejedno słyszałem na własne uszy i widziałem na własne
oczy - chciałbym się tą wiedzą i swoją miłością do Wschowy podzielić z Tobą.

Zapraszam zatem w podróż, poznaj ziemię królów...
i moją - Lwa z Muzeum Ziemi Wschowskiej 😊

Poznając zabytki i bogatą historię ziemi wschowskiej będziesz
miał do wykonania różne zadania.

Jeżeli uda Ci się
rozwiązać wszystkie -
zasłużysz na zaszczytny tytuł
Przyjaciela Lwa z Muzeum Ziemi Wschowskiej,
a zaświadczy o tym **pieczęć** zdobyta
w siedzibie muzeum przy placu Farnym 3
(rezydencja jezuicka).

Ta książeczka powstała w projekcie Muzeum Ziemi Wschowskiej
„Małe miasto wielkich przeżyć - kreatywne warsztaty
i przewodnik po Wschowie”.

Drugim efektem projektowych działań
jest wersja tej publikacji w formie audio-video
posiadająca udogodnienia dla osób z niepełnosprawnościami.
Można się do niej dostać poprzez **kody QR** zamieszczone w książce
na stronach odpowiadających poszczególnym zagadnieniom.
Dzięki temu możesz zwiedzać Wschowę z drukowanym
przewodnikiem i smartfonem 😊

Trudne słowa i pojęcia wyjaśnię Ci
w słowniku na 36 stronie 🎓

Turystyczną mapę Wschowy znajdziesz na końcu książeczki!

HERB

1. Herb Wschowy

Każde miasto ma swój herb, który nawiązuje do ważnych wydarzeń z historii czy pokazuje cechy wyróżniające je od innych miast.

Pierwszy herb Wschowy przedstawiał siedzącą Madonnę z Dzieciątkiem, później była to scena koronacji Najświętszej Marii Panny - najbardziej znane przedstawienie do tej pory możecie podziwiać nad wejściem do wschowskiego ratusza.

Z kultem maryjnym związana jest też niemiecka nazwa Wschowy - *Fraustadt*, czyli *Miasto Pani*. Znamcy domyślają się, że chodzi o Maryję, która od początku istnienia do dziś jest też patronką najstarszego w mieście kościoła - fary. W XV wieku pojawiła się tarcza herbowa z krzyżem jagiellońskim i dwoma pierścieniami.

Zgadnij, gdzie to jest?

Osobiście uważam, że w herbie Wschowy powinien być mój portret...

CIEKAWOSTKI KRÓLEWSKIE

Podwójny krzyż jagielloński w herbie można łączyć z przywilejem menniczym króla Władysława Jagiełły z 1404 roku. Zezwolił on miastu na bicie monety. Postawił jednak warunek, że będzie na niej królewski znak.

(...) pod naszym królewskim znakiem, wybijając z jednej strony orła, a z drugiej krzyż podwójny(...)

3. Halerz wschowski

2. Tłok pieczętny z XVI w.

LWIE ZADANKO:
Policz, ile herbów ukrytych jest na stronie.

ŁOWCY RENIFERÓW

Pierwsze znane nam ślady ludzi mieszkających w najbliższej okolicy dzisiejszej Wschowy pochodzą ze schyłku epoki lodowcowej - z epoki kamienia. W tym czasie ziemie te porastała tundra - środowisko niemal pozbawione lasów, porośnięte trawami i krzewinkami, gdzie jedynie sporadycznie można było dostrzec pojedyncze drzewa. Takie warunki naturalnie upodobały sobie renifery.

Kilkanaście tysięcy lat temu ogromne stada tych zwierząt przemierzały okolicę szukając odpowiednich pastwisk. Za nimi zaś przemierzczali się niewielkie grupy ludzi, którzy całe swoje życie opierali na polowaniu na te zwierzęta. Z tego powodu archeologowie określają ich mianem łowców reniferów.

Ze skór zwierząt wykonywano ciepłe ubrania, a także szataśy zwane jurtami, mięso służyło zaś za pożywienie. Zapas upolowanych reniferów zabezpieczano na dnach zimnych jezior. Z rogów i kości wykonywano najróżniejsze przedmioty codziennego użytku.

Co ciekawe !
już wtedy ludzie lubili
się stroić. Świadczą
o tym odkryte
w okolicy Wschowy,
jedne z najstarszych
znanych na świecie,
bursztynowe
ozdoby.

5. Bursztynowe ozdoby

DAWNO
TEMU...

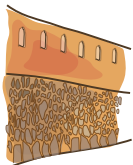
4. Łowca reniferów

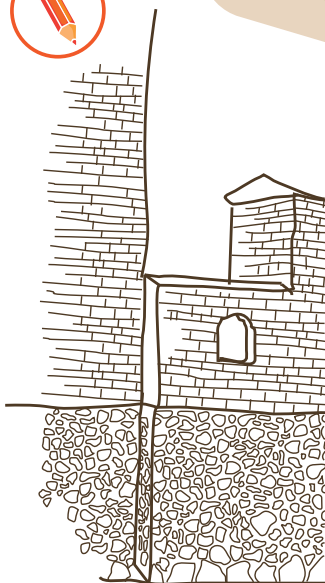
Zgadnij, gdzie to jest?

Rozwiązanie znajdziesz na str. 32.

MURY

6. Fragment murów miejskich

Wschowa to miasto o zachowanym średniowiecznym założeniu urbanistycznym, które sięga połowy XIII wieku. Mistrzowie ówczesnego budownictwa postawili budynki tak, aby jak najlepiej wykorzystać światło słoneczne, co jak się domyślicie, było bardzo ważne w czasach przed elektrycznością.

Jedną z dawnych nazw miasta, która pojawiła się w trzynastowiecznym dokumencie śląskich książąt, brzmi *Veschow*. Badacze, tacy jak znany kronikarz Józef Joneman, tę i polską nazwę wywodzą od słowa *schować* i od faktu, że w razie niebezpieczeństwa ludność mogła skryć się za murami grodu otoczonego fosą i wałem ziemnym. Do dziś możemy obejść mury obronne - ich najstarszy fragment zachował się przy dawnym zamku starościńskim. Do miasta prowadziły dwie bramy: Polska i Głogowska, a także Wielka Furta Kościelna przy kościele farnym i tzw. Błędna Brama przy zamku.

Zmierzyłem wysokość murów.
Sięgają od 2 do 4 metrów 😊

CIEKAWOSTKI KRÓLEWSKIE

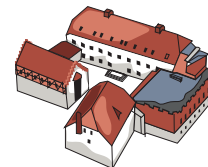
Kazimierz Wielki w 1343 roku przyłączył Wschowę do Królestwa Polskiego. Każde dziecko i każdy lew wie, że z panowaniem tego króla łączy się powiedzenie: *Zastał Polskę drewnianą, a zostawił murowaną*. We Wschowie oznaczają to, że w miejsce drewnianoziemnych umocnień zaczęto stawiać mury obronne z kamieni i cegieł. Od tego czasu królowie często obdarzali Wschowę przywilejami związanymi z rozbudową i wzmacnianiem murów.

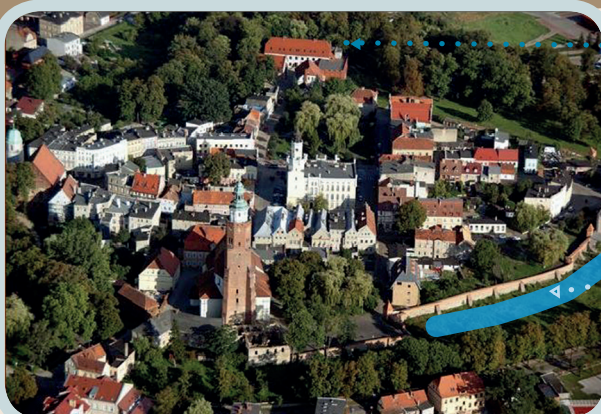

LWIE ZADANKO

Spróbuj odnaleźć na fotografii punkty wyznaczające średniowieczne założenia miasta: zamek na wschodzie, farę na zachodzie, Bramę Polską na północy (dziś kościół Kripplein Christi), ratusz w centrum. Pomyśl, gdzie znajdowała się nieistniejąca dziś Brama Głogowska - podpowiem, że była wjazdem do miasta od południa. Znajdź też mury miejskie.

STARE MIASTO I ZAMEK

7. Widok starego miasta (2007 r.)

Zamek - obecnie jest to hotel i restauracja.

Woda do fosy doprowadzana była specjalnymi kanałami ze źródeł bijących na łąkach Przyczyny Górnej. Obecnie znajdują się tam stawy.

Zgadnij, gdzie to jest?

Rozwiązanie znajdziesz na str. 32.

Zamek został przed wiekami wybudowany na sztucznie usypanym wzgórzu i włączony w system obronny miasta. Był siedzibą kasztelana, a następnie starosty. Od miasta oddzielała go fosa, nad którą był przerzucony most.

Fraustadt

Königl. Justizgefängnis

Można przypuszczać, że w zamku odbywało się wesele po ślubie Kazimierza Wielkiego z księżniczką żagańską Jadwigą.

W czasach pruskich stary zamek wyburzono. Nową budowlę przeznaczono na więzienie. Podobno jeden z więźniów, podczas próby ucieczki z niego, dotarł do podziemnego tunelu!

8. Widok zamku od strony promenady ok. 1915 r.

RYNEK

Od XVI wieku wschowski rynek obiegały domy mieszczańskie z podcieniami. Mieszkali w nich mistrzowie cechów różnych rzemioł, którzy już od średniowiecza mieli tu wspaniałe warunki do rozwijania swoich profesji.

Musisz bowiem wiedzieć,

że dawna Wschowa rzemiołom i handlem stała. Już Kazimierz Wielki, jak i kolejni królowie, wzmacniali gospodarkę swojego królewskiego miasta licznymi przywilejami - a to zwolnili wschowskich poddanych z cła w całym królestwie, a to z podatku mostowego, co pozwalało na korzystniejszy handel. Dali zgodę, aby postawić na rynku ławy dla piekarzy, rzeźników, szewców i łaźnię miejską.

Tak, tak... dobrze żyło się pracowitym mieszczanom w dawnej Wschowie.

Plomba do płótna wschowskiego

Najbardziej we Wschowie swoje rzemioło rozwinęli sukiennicy. Ich sukna były tak dobre, że król Jan Olbracht postanowił przyznać im specjalną plombę. Był to znak jakości pomocny w handlu. We Wschowie powstała też pierwsza w Polsce manufaktura farbiarska, której właścicielem był Włoch - Nicolo Bacaralli.

10. Wywieszka cechowa

Tę piękną wywieszkę ze złoczonego srebra zobaczyć możesz w Muzeum Ziemi Wschowskiej.

Należała do cechu sukienników z królewskiego miasta Wschowa.

Według mnie, a rzadko się mylę, należał do jakiegoś małego mieszczańskiego szkraba 😊

11. Średniowieczny but dziecięcy

Średniowieczny, dziecięcy but skórzany, odkryty podczas badań archeologicznych przy ul. Ratuszowej we Wschowie.

Zgadnij, gdzie to jest?

MIESZCZAŃSKIE KAMIENICE

Trzy mieszczańskie, barokowe kamieniczki na placu Zamkowym są wizytówką Wschowy. W XVIII wieku należały one do trzech sukienników. Dawniej w tym miejscu była ulica Kaznodziejska, a w miejscu kamieniczek stał dom pastora Valeriusa Herbergera, o którym nie raz usłyszysz zwiedzając Wschowę. Dziś jest tu jedna z siedzib Muzeum Ziemi Wschowskiej, a w niej, na pamiątkę pastorów wschowskich - stała wystawa poświęcona protestanckiej historii tych ziem.

13. Mieszczańskie barokowe kamieniczki

Wiele zabytkowych budowli we Wschowie jest ozdobionych inskrypcjami, lecz niezaprzeczalnie ta tacińska sentencja na

jednej z kamienic najbardziej chwyta za serce i skłania do refleksji nad życiem:

***Ucz się żyć uczciwie, nikogo nie krzywdzić,
każdemu oddawać to, co mu się należy***

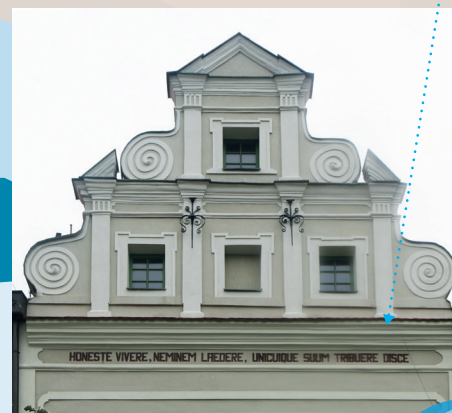
Wnętrze mieszczańskiej kamienicy pełne jest zakamarków, wąskich przejść i krętych schodków. Możesz to wszystko zobaczyć zwiedzając Muzeum Ziemi Wschowskiej przy placu Zamkowym.

12. Wnętrze kamienicy

LWIE ZADANKO

Gdybyś miał możliwość zostawienia dla przyszłych pokoleń jakiejś mądrej sentencji na fasadzie kamienicy, to co by to było? Zastanów się i zapisz poniżej swoje przesłanie!

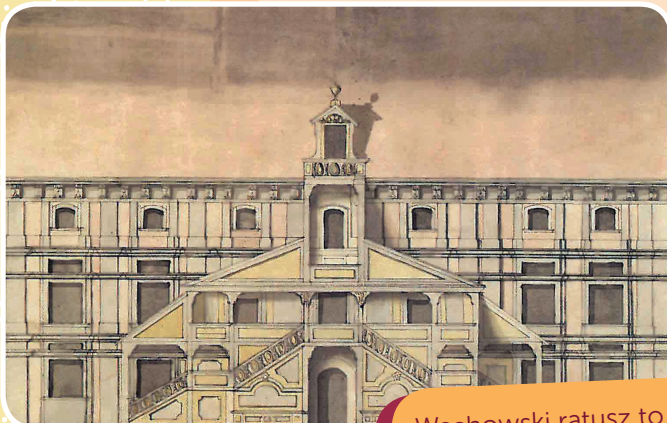

14. Łacińska inskrypcja z XVII w.

RATUSZ

Ratusz, jak to zwykle bywa, jest centralnym punktem rynku. Pierwsze wiadomości o siedzibie władz miejskich pochodzą z początku XV wieku. Jednak liczne pożary, które dotyczyły całe miasto, spowodowały, że współczesny wygląd ratusza jest dużo młodszy.

15. Ratusz za panowania Augusta III

16. Wschowski ratusz

Wschowski ratusz to wyjątkowo okazały budynek. Przypomina mi czasy panowania Augustów z dynastii Sasów, kiedy to królewskie miasto było nazywane drugą stolicą Polski

CIĘKAWOSTKI KRÓLEWSKIE

We wschowskim ratuszu za panowania Sasów, czyli Augusta II i Augusta III, odbywały się obrady senatu. Królowie przyjmowali też tu poselstwa, czyli przedstawicieli innych państw przybywających z wizytą. W 1737 i 1755 roku było to poselstwo tureckie.

17. Poselstwo tureckie we Wschowie

W ratuszu warto zobaczyć salę gotycką ozdobioną sieciowym sklepieniem - kiedyś była tam ratuszowa karczma. Mieszczan przychodzących do niej odpocząć po pracy witał plakat na desce, który przestrzegał przed niewłaściwym zachowaniem. Dziś straszy dzieci odwiedzające Muzeum Ziemi Wschowskiej 😊

*„Kto na piwo tu przychodzi lżyć i bić
mu się nie godzi, gdyż za to ma być karany
i do więzienia zabrany.”*

18. Plakat na desce
z ratuszowej piwiarni

CEKAWOSTKI KRÓLEWSKIE

Jedną z pamiątek po wizytach królów we Wschowie jest fontanna miejska z XVIII wieku. Zdobí ją rzeźba przedstawiająca kobietę w zbroi, która w prawej ręce trzyma proporzec z herbem miasta. Uważana jest ona za alegorię *Miasta Pani* (niem. *Fraustadt*). Teraz usytuowana jest na rogu ulic Rzeźnickiej i Łaziennej, ale pierwotnie stała z tyłu ratusza i miała cieszyć oczy króla Augusta III, który przebywając we Wschowie mieszkał w kamienicach zachodniej strony rynku.

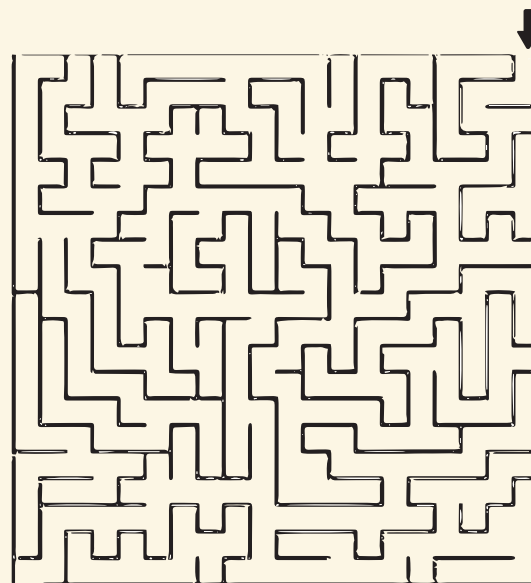

19. Fontanna miejska z XVIII w.

LWIE ZADANKO

Jeden z postów tureckich odłączył się od swoich kolegów w drodze do Wschowy. Pomóż mu trafić do wschowskiego ratusza.

CEKAWOSTKI MIESZCZAŃSKIE

Ważne wydarzenia, o których tu opowiadam, miały wielkie znaczenie dla wschowskich rzemieślników. Miejscowi złotnicy, sukiennicy i inni mistrzowie cechów mogli dzięki temu pochwalić się swoimi produktami. Królowie często kupowali je na prezenty dla znamienitych gości, a dzięki temu trafiały one na różne światowe rynki.

SASKA PORCELANA

Popularnym królewskim podarunkiem była piękna porcelana przywożona przez saskich władców z Miśni. Produkcja tej pierwszej, prawdziwej europejskiej porcelany rozpoczęła się dzięki decyzji króla Augusta II Mocnego, dlatego nazywamy ją saską.

20. Figura flecistki z porcelany

Oto fragment menu przygotowanego na przyjazd poselstwa tureckiego w 1755 roku. Jedną z propozycji królewskiego stołu był *blanc manger* w porcelanie, czyli deser króla Augusta! Ja też tam byłem, miód i wino piłem... 😊

DESER KRÓLA AUGUSTA

Bardzo lekki i przyjemny - pojawia się w historycznym menu przygotowanym z okazji wizyty poselstwa tureckiego.

Aby go przygotować potrzebujemy:

- 40 gram migdałów
- 250 ml śmietanki 30%
- 3 łyżki cukru i trochę żelatyny

Wystarczy migdały utłuc w młynku (mam nadzieję, że wiesz, co to młynek 😊), śmietankę z cukrem podgrzać, żelatynę rozpuścić w zimnej wodzie i dodać do śmietanki. Potoczyć z migdałami i przelać do królewskiego pucharka. Odstawić do lodówki i jak się zje - jeść - latem z malinami, a kiedy indziej z prażonymi płatkami migdałów i miodem.

mniam!

mniam!
mniam!

Czasy panowania na polskim tronie królów z dynastii saskiej to nie tylko uroczyste wizyty, wystawne przyjęcia i piękna porcelana. To również wielka wojna północna i bitwy zakończone porażkami...

BITWA POD WSCHOWĄ

Bitwa pod Wschową to ważne wydarzenie nierozdzielnie związane z dziejami miasta. Doszło do niej 13 lutego 1706 roku na terenach położonych

między pobliskimi wsiami - Dębową Łęką i Osową Sienią. Starty się ze sobą wojska sasko-rosyjskie i szwedzkie.

Była jedną z najważniejszych potyczek III wojny północnej. Przyniosła strategiczne zwycięstwo armii szwedzkiej, a wojskom Augusta II porażkę, która zmieniła sytuację polityczną w ówczesnej Europie i Polsce.

22. Plan bitwy pod Wschową

LWIE ZADANKO

W muzealnej sali poświęconej bitwie pod Wschową przy-
mierzałem mundury wojsk saskich, rosyjskich i szwedzkich.
Potrafisz poprawnie przyporządkować odpowiednie nazwy do
umundurowania?

Szczegółowo
o bitwie opowiada
prezentacja
multimedialna
w Muzeum Ziemi
Wschowskiej przy
placu Farnym 3.
Lew poleca 😊

23. Sala poświęcona bitwie pod Wschową w MZW

FARA

24. Wieża kościoła farnego

Nad Wschową góruje potężna wieża najstarszej świątyni - kościoła farnego pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika i Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Z patronką wiąże się również niemiecka nazwa miasta - *Fraustadt*, czyli *Miasto Pani*.

We wnętrzu świątyni zachowały się stare średniowieczne relikty - jest to sieciowe sklepienie prezbiterium. Można tu też podziwiać barokowe wyposażenie i wystrój. Współczesny piękny obraz fary to efekt działań jezuitów sprowadzonych do Wschowy w 1720 roku i wybitnego włoskiego architekta Pompeo Ferrari.

25. Sklepienie prezbiterium

26. Archiwalna pocztówka z widokiem fary

W ołtarzu głównym znajduje się obraz Wniebowzięcie Najświętszej Marii Panny, a także medalion z wizerunkiem drugiego patrona świątyni - św. Stanisława Biskupa. Jest tu także sześć ołtarzy bocznych z XVIII wieku. Kościół ma trzy nawy - główną i dwie boczne.

CIĘKAWOSTKI KRÓLEWSKIE

Najważniejszym wydarzeniem, jakie odbyło się w kościele farnym był ślub Kazimierza Wielkiego z księżniczką zagańską Jadwigą w 1365 roku. Niestety jeszcze mnie wtedy we Wschowie nie było... 😊
Za to pamiętam, jak modlili się tutaj podczas swych wizyt królowie August II Mocny i August III. Ci wyjątkowi goście wchodzili do kościoła osobnym wejściem. Ślad po królewskiej bramie możesz znaleźć do dziś na wschodniej ścianie od strony rynku.

Osiemnastowieczna panorama Wschowy znajduje się w południowej nawie kościoła. Możesz na niej odnaleźć nieistniejącą już Bramę Głogowską.

27. Panorama Wschowy z XVIII w.

Kiedy znajdziesz się w farze, stań na środku kościoła, unieś wysoko głowę i podziwiał wspaniałe barokowe polichromie. Jest tam przedstawienie Trójcy Świętej w otoczeniu archaniołów: Michała, Gabriela i Rafała. Zobaczysz też inne ważne postaci: czterech świętych Ojców Kościoła i czterech ewangelistów. W nawach bocznych namalowano sceny z życia Marii i Jezusa.

CIEKAWOSTKI MIESZCZAŃSKIE

W dawnych czasach miasto narażone było na liczne wielkie pożary. Były to prawdziwe katastrofy, które dotyczyły mieszczan niszcząc domy, a także inne ważne budowle. Kościół farny spłonął w 1435 roku, a także w największym pożarze miasta - w roku 1529. Odbudowa trwała długo, ale z pomocą licznych fundacji i mieszkańców Wschowy zaowocowała kościołem o najwyższej, na tamten czas, wieży w Wielkopolsce 😊

Czy wiesz, dlaczego w dawnych miastach tak często zdarzały się pożary? I dlaczego ogień szybko się rozprzestrzeniał?

LWIE ZADANKO

Znajdź na wieży kościoła farnego tablicę fundacyjną z herbem miasta. Upamiętnia ona zakończenie budowy wieży. Odczytaj umieszczoną na niej datę i wpisz w odpowiednie miejsce na fotografii.

29. Tablica fundacyjna

28. Sklepienie nawy głównej

Wieża fary była włączona w system obronny miasta. Nie dziwię się. Widac z niej prawie cały świat!

68 METRÓW

REZYDENCJA JEZUICKA

31. Figura św. Jana Nepomucena

Stojąc tyłem do rzeźby na Lwim Mostku możesz dostrzec po drugiej stronie ulicy (jest tam Dom Zgromadzenia Sióstr Elżbietanek) figurę św. Jana Nepomucena z 1732 roku. Jest on patronem jezuitów, spowiedników, tonących oraz dobrej sławy. Według ludowej tradycji chronił zasiane pola przed powodzią, ale też przed suszą.

Zgadnij, gdzie to jest?

Rozwiązanie znajdziesz na str. 32.

Dziś w tym pięknym budynku znajdują się ważne instytucje kultury: Muzeum Ziemi Wschowskiej i Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy we Wschowie.

Dawno, dawno temu, w tym miejscu, przy Wielkiej Furcie Kościelnej stała miejska mennica. Na początku XVIII wieku ziemię tę otrzymali jezuici. Zbudowali piętrowy budynek z cegły o łukowatym kształcie. Ta barokowa rezydencja jezuicka przetrwała do dziś.

Zakonnicy prowadzili szkołę obejmującą pięć klas. Zastanawiasz się może, czego uczyli się w niej młodzi ludzie? Już Ci mówię: algebry, arytmetyki, geografii, geometrii, historii, języka łacińskiego, języka niemieckiego, nauk moralnych, pisania, rolnictwa i wymowy. Na zajęcia wzywały ich tzw. „dzwonki studentów” (niem. Studenten Glocklein), zawieszane na drewnianej wieżyczce.

Czy uczniowie jezuickiej szkoły uczyli się tego samego co Ty w swojej szkole?

Oto moje łwie łańki dla Ciebie.

Odszyfrowanie literek to odpowiedź na pytanie, które oczywiście będzie dotyczyło mnie: gdzie we Wschowie znajduje się mój najbardziej znany wizerunek?

Podpowiedź: Licznik, czyli liczba nad kreską łańkowej, wskazuje na kolejność litery alfabetu. Mianownik, czyli symbol pod kreską, pokaże Ci, z której grupy liter masz wpisać. Powodzenia!

A A B C D E E

F G H I J K L L

M N O Ó P R

S T U V Y Z Z Z

7

4

4

1

3

1

2

6

6

--	--	--	--	--	--	--	--	--

Właśnie tutaj mieszkam,
odwiedź mnie, a zdradzę Ci
kilka muzealnych tajemnic...

Mój ulubiony temat,
bo dotyczy mnie 😊

32. Lew z herbem
Wschowy (kopia)

LWI
MOSTEK

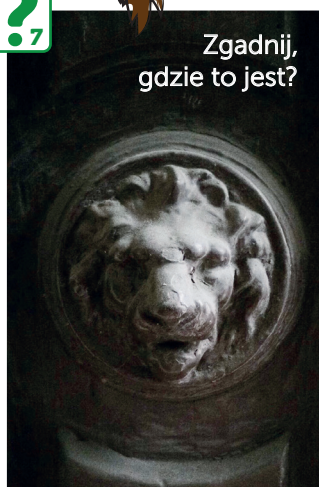
W postaci kamiennej rzeźby ustawionej na Lwim
Mostku strzegę wejścia na miejską promenadę.
Od XIX wieku mieszkańcy Wschowy mogą
spacerować wzdłuż murów - tam, gdzie
dawniej była fosa i wały obronne.

33. Lwi Mostek

Zgadnij,
gdzie to jest?

Rozwiązanie znajdziesz na str. 32.

CIEKAWOSTKI KRÓLEWSKIE

34

LEW
Z HERBEM
WETTYNÓW

Figura stojąca na Lwim Mostku to
replika, czyli kopia...
Oryginały znajdują się obecnie w Muzeum
Ziemi Wschowskiej i powstały w 1737 roku
z okazji pierwszej wizyty w mieście króla
Augusta III, jako wyraz
wdzięczności wschowian i oddania
władcy należnych mu honorów.
Jeden z kamiennych lwów trzyma
kartusz z herbem Wschowy, a drugi
znak rodu Wettynów, z którego pochodził
August. Wtedy lwy zdobiły Bramę Polską,
bo przez nią król wjeżdżał do miasta.

35

LEW
Z HERBEM
WSCHOWY

Franciszkanie obserwanci, zwani też bernardynami, przybyli do Wschowy w 1456 roku. Ich historia w tym mieście jest zatem długa, ale też burzliwa. Kiedy w 1558 roku klasztor i pierwsza świątynia spłonęły, a wschowanie - w większości wyznania luterńskiego

36. Archiwalna pocztówka z widokiem klasztoru

- nie pomagali zakonnikom w podniesieniu się po tej katastrofie, franciszkanie opuścili Wschowę na kilkadziesiąt lat. Drugi raz wschowski klasztor opustoszał w wyniku likwidacji pod zaborem pruskim. Ojcowie franciszkanie powrócili po II wojnie światowej w 1945 roku. Prowadzą klasztor i opiekują się kościołem, który jest perłą wśród wschowskich zabytków.

37. Wnętrze kościoła

KLASZTOR OO. FRANCISZKANÓW I KOŚCIÓŁ PW. ŚW. JÓZEFA OBLUBIEŃCA NMP

Kościół zachwyca swoim pięknem. Szczególnie warte podziwu są polichromie, którymi pokryte jest praktycznie całe jego wnętrze.

W bogatym, barokowo-rokokowym wnętrzu kościoła wiele jest symbolicznych elementów, takich jak ten. Odwołują się do czasu, przemijania, wiary...

38. Fragment epitafium Jadwigi Gurowskiej, żony kasztelana poznańskiego Rafała Gurowskiego

39. Polichromie w prezbiterium

Jest tutaj kaplica z cudownym średniowiecznym krucyfiksem. Dębowy krzyż odnaleziono na początku XVII wieku w zgliszczach kościoła po 80 latach od pamiętnego pożaru. Został umieszczony na zewnętrznej ścianie kościoła, a wschówianie uznali, że cudem ocalał i przychodzili się pod niego modlić. Wieść niesie, że te modlitwy nie jednemu przyniosły ukojenie, a nawet uzdrowienie.

40. Krużganki

Krużganki powstały w połowie XVIII wieku. Są w nich dwie narożne kaplice poświęcone św. Feliksowi i Najświętszej Marii Pannie Niepokalanie Poczętej. Stacje drogi krzyżowej umieszczono w nich w 1789 roku.

W okresie Bożego Narodzenia ozdobą kościoła jest żłóbek w ołtarzu i żywa szopka na dziedzińcu klasztornym.

41. Ołtarz główny kościoła

42. Kaplica Krzyża Świętego

43. Przedstawienie cudu św. Antoniego

dnia list nadal był w dłoniach świętego, ale jakież było jej zdziwienie, kiedy w środku znalazła większą sumę pieniędzy i wiadomość od męża. Pisał on, że list od niej dostarczył mu jakiś pobożny franciszkanin... czyli św. Antoni!!!

Chcę pokazać Ci, jakie historie opowiadają malowidła - posłuchaj jednej z nich:

W hiszpańskim mieście żyła samotnie kobieta, której mąż wyjechał do Ameryki. Wielokrotnie pisała do niego listy z prośbą o wsparcie, ponieważ cierpiła wielką biedę, ale nie dostawała odpowiedzi. Modląc się w kościele wpadła na pomysł, aby włożyć list w ręce stojącej tam figury św. Antoniego - jest on bowiem patronem zagubionych. Następnego

STAROMIEJSKI CMENTARZ EWANGELICKI I DAWNY CMENTARZ KATOLICKI LAPIDARIUM RZEŻBY NAGROBNEJ

Jeśli jesteś w Lapidarium Rzeźby Nagrobnej to wiesz, że trafieś do wyjątkowego miejsca na mapie Europy. Kiedy na przetomie XVI i XVII wieku zaczęły powstawać cmentarze poza murami miasta - wschowski Staromiejski Cmentarz Ewangelicki był jednym z nich.

To miejsce jest pamiątką po dawnych mieszkańcach miasta - ich historie zapisane są na płytach nagrobnych. Spacerując alejkami, możemy podziwiać pomniki w formie prostokątnych płyt z piaskowca. Są na nich inskrypcje napisane w języku niemieckim i po łacinie, a także piękne emblematy, które w symbolicznych przedstawieniach przekazują nam uniwersalne prawdy o świecie, wierze, życiu - o tym, co najważniejsze: o zbawieniu człowieka.

Na szczególną uwagę zasługuje tu również przyroda - warto zatrzymać się przy tabliczkach opisujących drzewa, krzewy czy kwiaty, ponieważ są na nich bardzo ciekawe wiadomości o symbolicznym znaczeniu roślin.

44.

45.

46.

CIEKAWOSTKI KRÓLEWSKIE

Na Staromiejskim Cmentarzu Ewangelickim znajdziesz płyty nagrobne upamiętniające wielu znamienitych mieszkańców dawnej Wschowy :

- Pastora Valeriusa Herbergera, zwanego „Małym Lutrem”, który założył cmentarz w 1609 roku;
- Pastora Samuela Friedricha Lauterbacha - kronikarza dziejów miasta;
- Melchiora Teschnera - wybitnego kompozytora, którego muzyką inspirował się sam Jan Sebastian Bach...
- Jedną z najpiękniejszych płyt upamiętnia Matthäusa Vechnera - lekarza miejskiego Wschowy, który pod koniec życia był nadwornym medykiem króla Zygmunta III Wazy!
- Pamiątkę po innym medyku, tym razem króla Augusta III, Johannie Friedrichu Knolle - odnajdziesz na południowym murze.

48. Płyta nagrobna Matthäusa Vechnera

Zachęcam Cię do próby odczytania symboli i ważnych przekazów zawartych w słowno-obrazkowych kompozycjach zwanych emblematami. Ciekawe, czy uda Ci się znaleźć płytę, na której są uwiecznione te opisane poniżej...

Emblematy przedstawiające palmę dźwigającą kamień i dłoń wytłaniającą się z nieba i trzymającą koronę są elementami inskrypcji poświęconej żonie jednego ze znamienitych mieszkańców dawnej Wschowy - Michaela Schoena - Marty Schoen, z domu Hoffman. Na jej płycie nagrobnej czytamy: „(...) nauczyła się chyba życia i cierplivej boleści i miała nadzieję przy tym uciążliwym krzyżu na koronę Pańską. (...) jej ciało spoczywa teraz pod gruszą pośród umarłych, lecz dusza triumfuje w niebiosach pośród aniołów”.

Te słowa komponują się z motywami wyrzeźbionymi w kamieniu. Motyw palmy dźwigającej kamień jest symbolem wzrostu pod wpływem ciężaru, trudności. Człowiek ostatecznie przezwycięża trudy życia i stają się one źródłem jego siły, a także nagrody i triumfu duszy w niebiosach, czego symbolem jest korona. Stara opowieść afrykańska wyjaśnia, skąd znalazł się kamień w koronie palmy. Pewien człowiek wędrował przez pustynię. Kiedy przechodził przez oazę ujrzał tam palmę. Z premedytacją położył na niej kamień i nie oglądając się za siebie poszedł dalej. Palma próbując strząsnąć kamień zapuszczała coraz głębiej korzenie, stała się coraz twardsza, silniejsza, jej korzenie dotarły do źródła wody. Dzięki temu przetrwała. Kiedy wędrowiec wracał, ze zdziwieniem ujrzał dorodną palmę dźwigającą kamień, która pokłoniła mu się z przestaniem: dziękuję, bo ciężar, który na mnie nałożyłeś pozwolił mi przetrwać i stać się silniejszą.

LWIE ZADANKO

Znajdź tzw. kaplicę pastorów, która stoi w środkowej części najstarszej części cmentarza. Z tyłu kaplicy rośnie wiekowa lipa - z pewnością ją zauważysz 😊

Nieopodal jest tabliczka z historią tego drzewa i związaną z nim legendą. Przeczytaj lub poproś o to osobę dorosłą i zaznacz poprawną odpowiedź: Jak nazywane jest to drzewo:

A Lipa Herbergera

B Lipa królewska

C Lipa Lauterbacha

KRIPPLEIN CHRISTI

O początkach kościoła Żłóbka Chrystusa opowiem Ci przy pomocy jednej ze wschowskich legend:

Było to w roku 1604. Aby zrozumieć, co się wtedy wydarzyło, trzeba wrócić do czasów Marcina Lutra i początków reformacji, kiedy większa część mieszkańców Wschowy została luteranami. Przez pół wieku modlili się w kościele parafialnym - farze. Jednak z czasem los się odwrócił, wielu wschowian wróciło do starej wiary i jako katolicy uzyskali zgodę króla, aby kościół parafialny na powrót należał do nich. Postanowiono również nie zgadzać się na budowę nowej ewangelickiej świątyni we Wschowie. Jednak na prośby wiernych ewangelików złagodzone ten rozkaz i pozwolono wybudować kościół - jednak pod trudnymi do spełnienia warunkami:

52. Plaskorzeźba przedstawiająca scenę Ukrzyżowania Chrystusa

53. Budynek po szkole łacińskiej, kościół
i baszta Bramy Polskiej

W dzień Bożego Narodzenia, 25 grudnia 1604 roku, o godz. 4 rano odbyło się pierwsze nabożeństwo. Stąd wyjątkowe imię kościoła - Żłóbek Chrystusa.

- nie mógł stać w mieście, ani poza nim;
- budowa nie mogła trwać dłużej niż jeden miesiąc;
- wieża nie mogła być ani okrągła, ani kwadratowa.

Jak udało się luteranom spełnić te wymagania? Dla chcącego nic trudnego - jak mówi popularne porzekadło...

Przy Bramie Polskiej, przytulone do murów miejskich, stały dwa mieszczańskie domy - jeden w mieście, drugi poza nim. Wspólnota ewangelicka podjęła decyzję o ich nabyciu, wyburzono ściany i w ciągu jednego dnia powstała świątynia. Dzwony zostały umieszczone w baszcie Bramy Polskiej - możesz sam się przekonać, że nie jest ona ani okrągła, ani kwadratowa.

Młodzi wschowianie w XVII wieku rozpoczynali swoją edukację w szkole łacińskiej przy kościele Żłóbka Chrystusa. Jej fasadę zdobiła łacińska sentencja: *Podstawą Rzeczypospolitej jest właściwe wychowanie młodzieży.*

54. Sentencja na budynku szkoły łacińskiej

Niespotykane imię Żółbka Chrystusa (niem. Kripplein Christi) kościół zawdzięcza wyjątkowej postaci w historii Wschowy. Valerius Herberger - pastor zwany „Małym Lutrem”, twórca pieśni religijnych i poeta - urodził się we Wschowie i przez całe swoje życie służył miastu i wspierał wschowian w trudnych czasach wojen i epidemii. Został pochowany na Staromiejskim Cmentarzu Ewangelickim. Tam poznasz poświęconą mu legendę i zobaczysz upamiętniającą go płytę nagrobną.

55. Poczтівка pamiątkowa wydana ok. 1904 r.

56. Muzeum Ziemi Wschowskiej, plac Zamkowy 2

W kościele miało miejsce jeszcze jedno wyjątkowe zdarzenie, całkiem niedawno, bo w latach 2004-2005. W czasie badań archeologicznych natrafiono tam na kryptę grobową Zofii Radomickiej z Ujejskich - żony ówczesnego starosty Hieronima Radomickiego. Pochówek odbył się w 1628 roku. Kunsztowne srebrne okucia i zachowana w dobrym stanie jedwabna suknia wzbudziły podziw! Te wyjątkowe skarby możesz zobaczyć na stałej wystawie w Muzeum Ziemi Wschowskiej.

Niestety teraz kościół stoi zamknięty. Stan zachowania nie pozwala na to, żeby zwiedzać jego wnętrze... Oczami wyobraźni, patrząc na emporę, można przywołać czasy jego świetności.

Wiele elementów wyposażenia - ołtarz, portrety pastorów czy mieszczkańskie epitafia - zobaczysz odwiedzając Muzeum Ziemi Wschowskiej przy placu Zamkowym 2.

57. Wnętrze kościoła w 2013 r.

Zgadnij, gdzie to jest?

Rozwiązanie znajdziesz na str. 32.

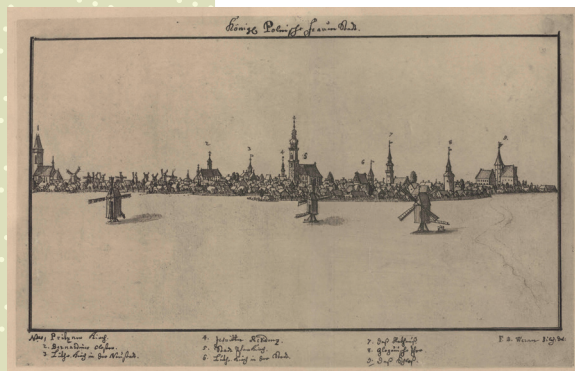

WIATRAKI

Bogaty jak młynarz ze Wschowy...
tak kiedyś mówiono. Dlatego w tej książeczce nie może zabraknąć opowieści o wiatrakach 😊
Wschowa już od czasów średniowiecza słynęła z dużej ilości wiatraków. Młynarze, obok piekarzy, rzeźników, sukienników, szewców i kowali, byli zaliczani do najbogatszych mieszkańców miasta. Najwięcej wiatraków wybudowano w północnej części Wschowy. Na dawnych panoramach miasta widać je wyraźnie.

58.. Pozostałości wiatraka w Tylewiczach k. Wschowy

59.. Panorama Wschowy z 1742 r. wg F.B. Wernera

Pamiętką związaną ze wschowskimi młynarzami jest tłok pieczętny z wizerunkiem wiatraka. Można go zobaczyć na ekspozycji w Muzeum Ziemi Wschowskiej przy placu Farnym 3.

60.. Tłok pieczętny cechu młynarzy we Wschowie

CIEKAWOSTKI KRÓLEWSKIE

W opisie przejazdu Augusta II przez miasto w 1699 roku pisano, że wśród wiwatujących na cześć króla było około stu młynarzy z chorągwiami. Każdy młynarz mógł mieć tylko jeden młyn - stąd wiemy, że było w tym czasie we Wschowie około 100 wiatraków.

Zgadnij, gdzie to jest?

Rozwiązanie znajdziesz na str. 32.

Na muzealnym dziedzińcu możesz dotknąć prawdziwego młyńskiego kamienia ze wschowskiego wiatraka 😊

61. Kamień młyński

LEGENDA O WSCHOWSKICH WIATRAKACH

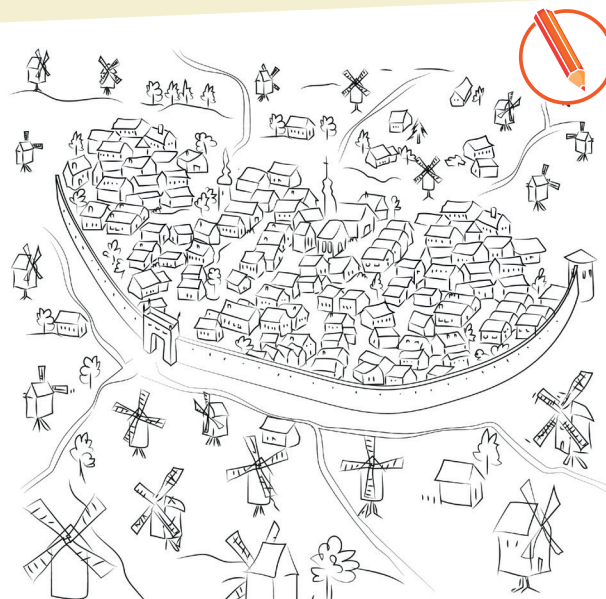
Starsi ludzie opowiadają, że niegdyś istniało w okolicy Wschowy sto wiatraków. Pewnego razu do jednego właściciela młyna przyszedł żebrak i prosił go o kromkę chleba i nocleg, ale młynarz nic mu nie dał, tylko wyrzucił go na zewnątrz, a w dodatku poszczał psami. Po opuszczeniu młyna biedak spotkał staruszkę, która opowiadała potem wszystkim, że rzucił on na młynarzy klątwę. Następnego dnia sponęły dwa wiatraki. Zaczęto podejrzewać żebraka, aresztowano go i osadzono w więzieniu. Mimo to, w kolejnych dniach sponęło jeszcze kilka wiatraków. Młynarze nie poddawali się i budowali nowe. Jednak, gdy zaczęli stawiać setny, płonął inny wiatrak i tym sposobem nigdy nie mogli przekroczyć magicznej liczby stu wiatraków. Wreszcie właściciele młynów uznali to za wyrok boski i stwierdzili, że Bóg każe ich za to, że jeden z nich nie wspomógł biedaka.

LWIE ZADANKO

Sprawdźmy, czy masz fantazję godną królewskich poleceń 😊

Wyobraź sobie, jak mógł wyglądać demon powietrzny poruszający skrzydła wiatraka i narysuj go.

Wielkie skrzydła wiatraka, dźwięki, które wydawały w czasie pracy, a także nierozumiany przez „zwykłych zjadaczy chleba” mechanizm działania młyna - to wszystko powodowało, że młynarz często posądzany był o czary. Powszechne były opowieści o młynarzach, którzy potrafili kierować wiatrem. Czy to znali oni specjalne zaklęcia czy zaprzędali duszę diabłu, który nakażywał planetnikom, latawcom lub innym demonom powietrznym poruszać wiatrakiem - w przekonaniu ludu musiała być w tym ingerencja nadprzyrodzonej siły. A Ty co o tym myślisz?

62. Wschowskie wiatraki na archiwalnej pocztówce

STAROWIEJSKA
9

63. Ul. Starowiejska 9

Po II wojnie światowej, w 1945 roku, Wschowa znalazła się w granicach Polski - jak za czasów królewskich. Wraz z wieloma innymi Polakami z Kresów Wschodnich przyjechał pociągiem do miasta mały chłopiec - Eugeniusz Get Stankiewicz. Z rodzicami i bratem Januszem zamieszkali przy ulicy Starowiejskiej 9 - nieopodal wiatraka.

64. Rodzina Stankiewiczów, Wschowa 1948 r.

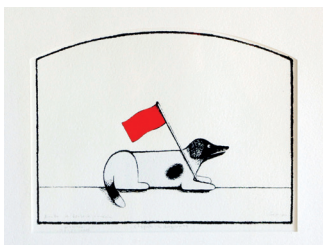

65. Wschowa

Od najmłodszych lat z pasją rysował, malował oraz czytał. Jako licealista należał do Koła Plastyków Amatorów działającego przy wschowskim Powiatowym Domu Kultury. Koło prowadził malarz Ignacy Bieniek - absolwent Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. W roku 1959 17-letni Getas wziął udział w dwóch wystawach - wiosną w Zielonej Górze, a jesienią we Wschowie. Był też

kronikarzem i autorem rysunków Pierwszej Drużyny Harcerskiej im. Kazimierza Puławskiego we Wschowie. Po maturze Eugeniusz Stankiewicz przeniósł się do Wrocławia, gdzie żył i tworzył jako GET, aż do śmierci w 2011 roku.

66. Ciapiek z chorągiewką

Profesor Get Stankiewicz w swojej sztuce dążył do przekraczania granic. Interesował go dialog ze światem oraz nieustanne poszukiwanie nowych rozwiązań warsztatowych. Lubił stawiać mądre, intrygujące pytania, zaskoczyć widza konceptem i zjednać humorem.

67. Ciapiek z czerwonym jajem

Pies Ciapiek jest bohaterem wielu prac Geta. Pierwowzorem wszystkich Ciapków był ukochany pies z czasów, kiedy Get mieszkał we Wschowie.

68. Get z psem Ciapkiem na tle domu rodzinnego (1957 r.)

Muzeum Ziemi Wschowskiej, w ramach programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego - Regionalne kolekcje sztuki współczesnej, zbudowało kolekcję ponad 300 prac autorstwa Eugeniusza Geta Stankiewicza. Odwiedzający ją muzealni goście dowiedzą się o wpływie Wschowy na twórczość artysty!

69. Wystawa Czas przez nikogo nieztapany w MZW

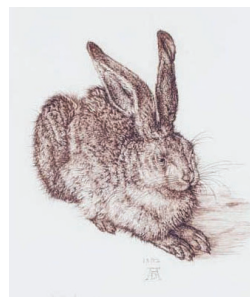

Nie wszyscy znają wschowskie szkicowniki mistrza miedziorytu, wybitnego polskiego grafika i plakacisty. Przetrwwały one dzięki Januszowi Stankiewiczowi, który był archiwistą twórczości Gety, drukarzem jego prac, a przede wszystkim ukochanym bratem, towarzyszem i najlepszym współpracownikiem. Warto oddać się lekturze szkicowników 😊 Polecam te z kolekcji Muzeum Ziemi Wschowskiej.

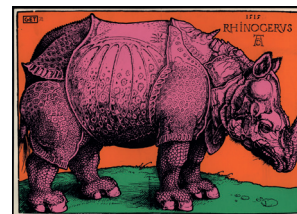
70. Kto widział ziewającą muchę?

Wprawdzie lew nie był ulubionym motywem artysty, ale zwierzęta już tak - przedstawiamy najstawniejsze: kota, nosorożca i zajęczka inspirowane Albrechtem Dürerem.

Get stworzył własny świat zwierząt, motywów i symboli niezwykle pobudzający wyobraźnię!

71. Na chwałę miedziorytu zajęczka Albrechta Dürera 1502-2002

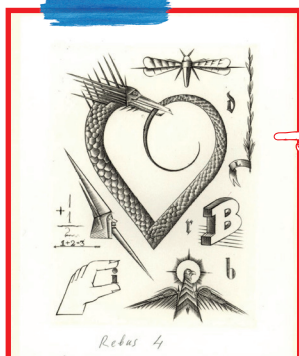

72. Wystawa grafiki Galeria Katowice PSP-ZPAP

73. Kotek

74. Rebus 4

76. Autoportret z rybą na głowie

75. Autoportret z węzoptakiem

Autoportret, zwany przez Gety z właściwą mu ironią łbem pojawia się często i zawsze ma do odegrania intrygującą rolę.

LWIE ZADANKO A'LA GET

Wiesz, co to jest kolaż? Jeśli nie - sprawdź w słowniczku na końcu przewodnika.

77. Autoportret z niebieskim okiem

W twórczości Gety niemal zawsze obok obrazu pojawiało się słowo: intrygujące napisy, ozdobne liternictwo, ale też dopełniające prace tytuły. Powstawały fascynujące kolaże...

Stwórz swój kolaż z obrazów i słów. Poproś kogoś bliskiego, aby nadał mu tytuł. Przekonasz się, czy Twoje intencje będą czytelne i czy uda się odgadnąć Twój twórczy zamysł.

POWIAT WSCHOWSKI

Powiat wschowski to ciekawa kraina, która łączy ze sobą historyczną Wielkopolskę i Śląsk. Charakteryzuje się różnorodnym krajobrazem i bogatym dziedzictwem kulturowym. Mówiąc prościej - jest tu dużo atrakcji turystycznych: jeziora, piękne lasy i cenne zabytki. Mówi się, że to tereny pogranicza - dawniej stykały się tu i przenikały kultury i religie. Ludzie mówili różnymi językami. Przebiegały tędy główne trakty łączące południe z północą. Turysta napotka tu ślady przeszłości związane z różnorodnością kulturową.

W powiecie wschowskim są trzy miasta: WSCHOWA, SZLICHTYNGOWA I SŁAWA, a w zbiorach Muzeum Ziemi Wschowskiej znajduje się wiele archiwalnych pocztówek. Przedstawiają zatrzymane w przeszłości widoki miast powiatu.

WSCHOWA

SŁAWA

82. Sława

83. Jezioro Sławskie

SZLICHTYNGOWA

79. Wschowa - budynki garnizonowe

80. Szlichtyngowa

81. Rynek w Szlichtyngowej

84. Jezioro Stawskie

Przyrodniczo krajobraz powiatu jest bardzo zróżnicowany. Znajdziesz tu jeziora, rzeki, strumienie, wzgórza, wydmy, a także rozległe lasy, pola i łąki.

86. Przyroda powiatu wschowskiego

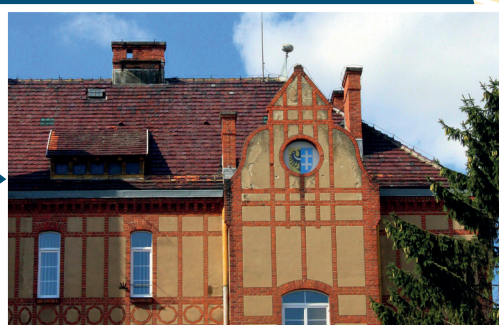

WYSPA TUCZNO
na Jeziorze Stawskim
nazwana tak została na pamiątkę dawnej, prawie 1000-letniej, nazwy jeziora. Dziś to dzika kraina porośnięta olchami i krzewami czarnego bzu, jednak dawno temu znajdowała się na niej stowiańska osada.

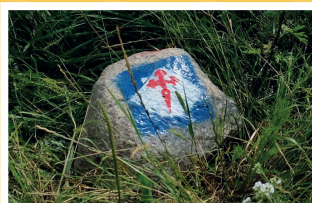

85. Wyspa Tuczo na Jeziorze Stawskim

Siedziba Starostwa Powiatowego we Wschowie przy pl. Kosynierów to budynek z historią. Powstał ok. 1901 roku jako siedziba 3 Batalionu 3 Poznańskiego Pułku Piechoty nr 58. Później mieściła się tam, między innymi, szkoła żandarmerii. Koszary zostały ostrzelane podczas wypadu wojsk polskich na Wschowę 2 września 1939 roku.

89. Siedziba starostwa powiatowego

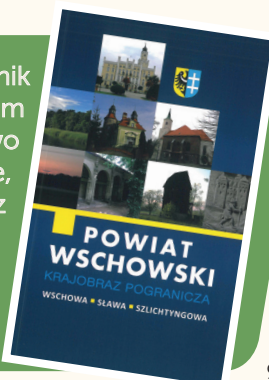
87. Kamień przy Drodze św. Jakuba
- odcinek wielkopolski

Przez powiat wschowski przebiega odcinek Wielkopolskiej Drogi św. Jakuba. Prowadzi ona do Hiszpanii, do grobu świętego Jakuba w Santiago de Compostela. Szlak oznaczony jest tu symbolem białej muszli z wpisanym w nią czerwonym krzyżem. Na trasie, prowadzącej wśród pól i wiosek, pielgrzymi mogą zobaczyć wyjątkowe zabytki sakralne i świeckie.

88. Drogowskaz we Wschowie

Polecamy przewodnik po powiecie wschowskim wydany przez Starostwo Powiatowe we Wschowie, a opracowany przez Muzeum Ziemi Wschowskiej. Można go nabyć, między innymi, w muzealnych sklepikach 😊

90.

Zgadnij, gdzie to jest?

Rozwiązanie znajdziesz na str. 32.

WSCHOWSKIE MENNICE

Już od średniowiecza królowie i książęta nadawali miastom przywileje mennicze, aby pomóc im w rozwoju gospodarczym, często w nagrodę za pomoc w bitwach i wojnach. Wschowa nie była wyjątkiem - zgodę na bicie monet w miejskiej mennicy dostała od księcia Jana na Ścinawie w XIV wieku, a kolejni królowie ten przywilej potwierdzali.

Niestety nie wiemy, jak wyglądały najstarsze wschowskie monety, ale MZW ma bardzo bogate zbiory numizmatów, z których wiele było wybijanych we Wschowie.

Na zwiedzające muzeum dzieci czeka w gabinecie numizmatycznym kącik edukacyjny. Podczas gdy dorośli będą oglądać kolekcję monet Tobie proponujemy malowanki, stempelki, grawerunki - wszystko to związane z tematyką wschowskiej mennicy 😊

93. Kącik edukacyjny w gabinecie numizmatycznym

92.

Miejsce to powstało dzięki wsparciu finansowemu mecenasu gabinetu numizmatycznego, którym od lat jest Bank Spółdzielczy we Wschowie. Dzięki tej współpracy powstały też dwie książeczki:

Z dziejów mennictwa we Wschowie - zawiera ona historię wschowskich mennic, opracowanie znaków mennicznych i bogaty materiał ikonograficzny, a także dla dzieci: *Jak dawniej we Wschowie monety bity!* - historyjka z kolorowanką i ciekawymi zadaniami. Publikacje można nabyć w muzealnych sklepikach.

94.

Czy wiesz, dlaczego monety są okrągłe?
Odpowiedź jest prosta - wynika to z wygody użytkowania - aby nie kaleczyły rąk, nie wyginały się ani nie niszczyły ostrymi krawędziami sakiewek, w których były przechowywane.

z czułości do przeszłości

MUZEUM ZIEMI WSCHOWSKIEJ

MUZEUM ZIEMI
WSCHOWSKIEJ

Muzeum Ziemi Wschowskiej istnieje od 1968 roku. W swoich zbiorach posiada kolekcje archeologiczne, historyczne, etnograficzne i artystyczne związane z regionem. Prowadzi też działalność edukacyjną, badawczą i wystawienniczą. Jest centrum kulturalnym otwartym dla mieszkańców Wschowy i gości, organizatorem spotkań, wykładów, dyskusji i warsztatów na tematy poświęcone kulturze, historii i sztuce.

REZYDENCJA JEZUICKA ■ KAMIENICZKI MIESZCZAŃSKIE

PL. FARNY 3 67-400 WSCHOWA ■ PL. ZAMKOWY 2 67-400 WSCHOWA

tel. + 48 65 540 74 61 ■ muzeum.wschowa.pl ■ facebook.com/muzeumziemiuschowskiej

GODZINY OTWARCIA DLA ZWIEDZAJĄCYCH

WTOREK ■ CZWARTEK ■ PIĄTEK – 10.00–15.30

ŚRODA – 11.30–17.30

NIEDZIELA – 13.00–17.00 (IV–IX) ■ 12.00–16.00 (X–III) ■ **wstęp bezpłatny**

INSTYTUCJA KULTURY
GMINY WSCHOWA

MUZEUM ZIEMI WSCHOWSKIEJ

95.

29

MAŁE MIASTO WIELKICH PRZEŻYĆ

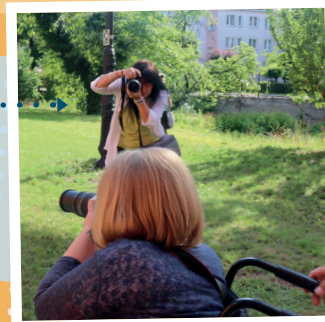
- KREATYWNE WARSZTATY W MUZEUM ZIEMI WSCHOWSKIEJ

Powstanie przewodnika poprzedziły warsztaty realizowane przez Muzeum Ziemi Wschowskiej. Działaliśmy wokół lokalnego dziedzictwa zbierając materiał do publikacji. Autorami umieszczonych w niej fotografii są, między innymi, uczestnicy zajęć w muzeum. Wschowianie w plastycznych kolażach pokazali, co jest dla nich najcenniejsze w ich mieście 😊

WARSZTATY PROWADZILI:

Izabela Matuszewska

- warsztaty fotograficzne,
których efekty możecie podziwiać
w przewodniku

Kalina Patek (*Bajeczki ze Skrzyneczki*)

- *Małe miasto wielkich przeżyć* w teatrze
ilustracji Kamishibai, warsztaty, w czasie
których powstały kolaże

Magdalena Birut (edukatorka MZW)

- warsztaty na wystawie „VERBUM DOMINI
MANET IN AETERNUM. Wschowski Syjon
- centrum wielkopolskiego protestantyzmu” - wśród
starodruków, sztambuchów, rękopiśmiennych
kronik z XVII wieku, dla edukatorów z regionu
prowadzone pod nazwą: „Jak opowiadać o dzie-
dzictwie kulturowym naszym podopiecznym?”

Bartol Metelson (*Otwarta pracownia sitodruku CzySłonie*)

warsztaty typografii przybliżające tajniki postępowania się literą i znakiem;
narzędzie: kreda

UCZESTNICY - DZIĘKUJEMY!!!

Stuchacze Uniwersytetu Trzeciego Wieku we Wschowie
Klub Seniora we Wschowie

Uczestnicy Warsztatów Terapii Zajęciowej przy Stowarzyszeniu Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Nasz Ośrodek”

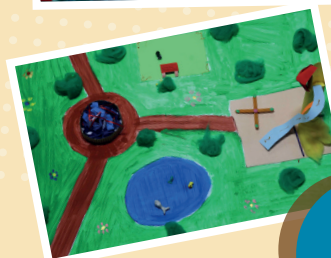
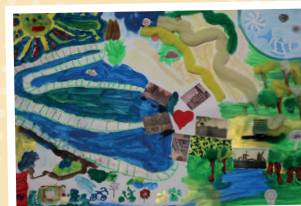
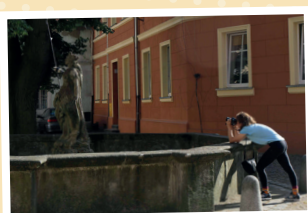
Zuchy z 20 Słonecznej Gromady Zuchów ze Szkoły Podstawowej nr 2 we Wschowie

Harcerze z 59 Wschowskiej Drużyny Harcerskiej im. Batalionu „Zośka”

Uczniowie I LO z Oddziałami Dwujęzycznymi im. T. Zana

Nauczyciele i animatorzy kultury z regionu

Młodszy i starszy uczestnicy Nocy Muzeów i Niedzielnym Zabaw w Muzeum

Pomysł na zagadki powstał podczas fotograficznych warsztatów w MZW, dlatego autorami zagadkowych zdjęć są ich uczestnicy. Mam nadzieję, że podobała Ci się ta zabawa i choć część z nich udało Ci się odgadnąć 😊

?
1

Róg ulic gen. Bema i Lipowej, odbicie w witrynie sklepowej, fot. Alicja Juskowiak.

?
2

Ozdoba na drzwiach siedziby Ligi Obrony Kraju przy ulicy Pocztowej 7, fot. Ewa Sworowska-Sadowska.

?
3

Wieża kościoła farnego, fot. Martyna Orłowska.

?
4

Pomnik *W hołdzie bohaterom II wojny światowej* przy ulicy Łaziennej przy murach miejskich, fot. Izabela Matuszewska.

?
5

Pamiątka po dawnej świetności wschowskich mieszczan - zachowany portal w domu przy ulicy Rzeźnickiej 1, kartusz z cyrklem, inicjałami i datą jest znakiem dawnych mieszkańców, fot. Marta Matkus.

?
6

Klamka u drzwi siedziby Ligi Obrony Kraju przy ulicy Pocztowej, fot. Lena Lewandowska.

?
7

Ozdoba na drzwiach kamienicy przy ulicy Herbergera 3, fot. Katarzyna Owoc-Kochańska.

?
8

Fragment malowidła z gotyckiego kościoła w Przyczynie Górnej k. Wschowy, przedstawiający chłopów prowadzących zwierzęta na pożarcie przez smoka (fragment *Walki świętego Jerzego ze smakiem*) - koniec XIV- pocz. XV w., fot. Bartosz Tietz.

?
9

Wykute w kamieniu, Lapidarium Rzeźby Nagrobnej, fot. Ewa Sworowska-Sadowska.

?
10

Muszla znajdująca się na wieży kościoła farnego, może być symbolem biegnącego przez Wschowę wielkopolskiego odcinka Drogi św. Jakuba, fot. Magdalena Birut.

Pocztą Polską,
fot. Jarosław Dokurno

Lapidarium, fot. Mieczysław Cierniak

Stawy jesienią,
fot. Ewa Sworowska-Sadowska

Lapidarium, fot. Mieczysław Cierniak

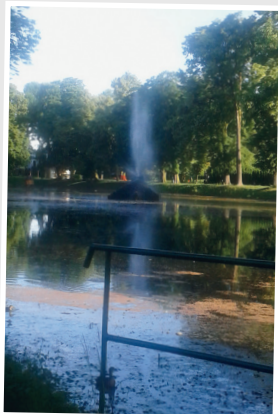
Plac Farny, fot. Karolina Kajrys

Rezydencja jezuicka,
fot. Lena Lewandowska

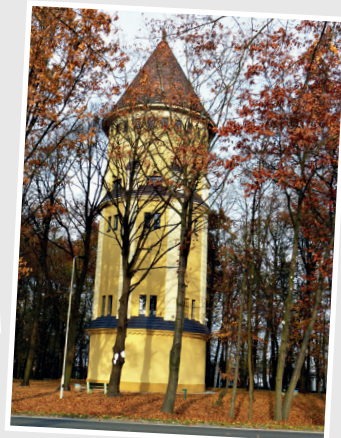
Plac Farny, fot. Alicja Juskowiak

Fosa, fot. Wiesława Błażuk

Lapidarium Rzeźby Nagrobnej,
fot. Szymon Orzechowski

Wieża ciśnień,
fot. Ewa Sworowska- Sadowska

I ZS im. S. Staszica, fot. Beata Wasyliszyn

Plac Farny, fot. Marzena Hubert

fot. Szymon Orzechowski

Dziedziniec przy rezydencji jezuickiej,
fot. Martyna Orłowska

Zwiedzając Wschowę bez wątpienia odkryjesz wiele ciekawych, pięknych miejsc, których nie ma w tym przewodniku. Może warto zachować je na fotografii, tak jak zrobili to uczestnicy warsztatów fotograficznych w Muzeum Ziemi Wschowskiej. Jest nawet moja przyjaciółka Bianka, która przychodzi na muzealny dziedziniec na kolację 😊

Mury, fot. Irena Zajączkowska

Bianka, fot. Katarzyna Owoc-Kochańska

OBRONCÓW WARSZAWY

LIPOWA

RZEŹNICKA

KOŚCIELNA

ŁAZIENNA

GŁOGOWSKA

POWSTAŃCÓW WIELKOPOLSKICH

RATUSZOWA

KILIŃSKIEGO

RYNEK

PLAC ZAMKOWY

PLAC ZAMKOWY

PLAC FARNY

PARK
WOLSZTYŃSKI

WOLSZTYŃSKA

KLASZTORNA

POCHTOWA

POPRZECZNA

NIEPODLEGŁOŚCI

•
EVA

BOHATERÓW WESTERPLATTE

DASYŃSKIEGO

GARBARSKA

KS KOSTKI

STAROSTWO

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie
w ramach Programu „Patriotyzm Jutra”

SŁOWNICZEK

BAROK - główny kierunek w kulturze europejskiej w XVII w.

W sztuce cechuje się bogatym zdobnictwem i symboliką, a także pomysłowością w łączeniu różnych dziedzin i rozwiązań.

CECHY RZEMIEŚNICZE - skupiaty rzemieślników jednego miasta wykonujących ten sam zawód. Rzemieślnicy jednego cechu pomagali sobie nawzajem.

DÜRER ALBRECHT - niemiecki malarz i grafik urodzony w Norymberdze. Jeden z najwybitniejszych artystów renesansu.

EMBLEMAT - kompozycja plastyczno-literacka popularna w baroku. Ma za zadanie przekazywać ważne prawdy wiary, nauczać życiowych mądrości.

EMPORY - rodzaj galerii lub trybuny w kościele. Wznoszone były, aby powiększyć powierzchnię kościoła lub wydzielić miejsce dla określonej grupy osób (kobiet, dworu).

EPITAFIUM - ozdobna tablica poświęcona pamięci zmarłej osoby lub napis nagrobny, wiersz upamiętniający zmarłego.

FARA - dawniej kościół parafialny.

FOSA - rów, często zalany wodą, wokół miasta lub budynku, np. zamku. Jej zadaniem jest obrona terenu, który otacza, przed nieprzyjacielskimi wojskami.

HERB - znak rodziny, osoby lub miasta, wykonany według określonych reguł.

INSKRYPCJA - napis wyrty w kamieniu, metalu lub drewnie.

JEZUICI - Towarzystwo Jezusowe, katolicki zakon męski założony w 1534 r. przez św. Ignacego Loyolę w Paryżu.

KASZTELAN - urzędnik sprawujący w średniowieczu władzę nad zamkiem lub grodem oraz podległym mu okręgiem, tzw. kasztelanią.

KOLAŻ - technika artystyczna polegająca na tworzeniu kompozycji z różnych materiałów i tworzyw. Nazywamy tak też dzieło stworzone w tej technice.

MANUFAKTURA - forma produkcji przemysłowej oparta na podziale pracy i technice ręcznej.

MENNICA - miejsce, w którym produkuje się (wybija) monety.

MISTRZ CECHU - osoba stojąca na czele cechu rzemieślników. Mistrzowie mieli prawo do prowadzenia własnych warsztatów.

PATRON - osoba święta lub bóstwo opiekuńcze, któremu oddano w opiekę jakiś kraj, obiekt, osobę lub grupę.

PASTOR - protestancki duchowny.

PIASKOWIEC - skała często wykorzystywana w budownictwie i rzeźbiarstwie.

PODCIENIE - otwarte na zewnątrz pomieszczenia w dolnej części budynków, ograniczone filarami. W kamienicach miejskich były stosowane, aby poszerzyć chodnik oraz pełniły funkcję użytkową.

POLICHROMIE - wielobarwne malowidło, zdobiące ściany lub stropy budowli.

PREZBITERIUM - część kościoła, w której znajduje się ołtarz główny.

PRZYWILEJE KRÓLEWSKIE - akty nadające jakiejś grupie lub miastu szczególne prawa lub zwalniające z określonych obowiązków.

REFORMACJA - ruch religijny w Europie w XVI w., który dążył do wprowadzenia reform w Kościele katolickim. Jego twórcą był Marcin Luter - niemiecki teolog.

ROKOKO - nurt w sztuce, który powstał we Francji w XVIII w. Charakteryzuje się lekkością, dekoracyjnością form i motywami egzotycznymi.

SUKIENNICTWO - gałąź rzemiosła, zajmująca się wyrobem sukna i tkanin wełnianych.

ŚREDNIOWIECZE - epoka w historii Europy trwająca od V do XV w.

1. Herb Wschowy zdobiący ratusz.
2. Tłok pieczętny miasta Wschowy. Scena koronacji Najświętszej Marii Panny i tarcza herbowa - podwójny krzyż jagielloński z dwoma pierścieniami; ze zbiorów Archiwum Państwowego w Poznaniu (T IX, 265); źródło: B. Ratajewska, Materiały archiwalne do dziejów Wschowy, Leszno 2013, s. 87.
3. Halerz wschowski Władysława Jagiełły, awers i rewers, ok. 1410 r.; ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/N/1119).
4. Źródło: J. M. BurdukiewiczA, *Zbieracze i łowcy*, [w:] *Polska. Dzieje cywilizacji i narodu. U źródeł Polski*. Do roku 1038, red. M. Derwich, A. Żurek, Wrocław 2002, s. 23.
5. Źródło: J. M. Burdukiewicz, *Początki użytkowania bursztynu w paleolicie*, [w:] *Człowiek, idea, dzieło*, red. B. Jędrzychowska, Wrocław 2013, s. 361.
6. Fragment murów miejskich, fot. Dorota Tomczak.
7. Widok starego miasta w 2007 r., fotografia z archiwum Zamku Królewskiego we Wschowie.
8. Archiwalna pocztówka z widokiem zamku (ok. 1915 r.); ze zbiorów Zdzisława Wiśniewskiego.
9. Plomba do płótna wschowskiego z XVIII w.; ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/N/939).
10. Wywieszka cechowa wschowskich sukienników z 1768 r.; ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/AH/25).
11. Średniowieczny dziecięcy but skórzany, odkryty podczas badań archeologicznych przy ul. Ratuszowej we Wschowie; ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/A/215).
12. Wnętrze kamienicy, fot. Dorota Tomczak.
13. Mieszczarskie barokowe kamieniczki, fot. Magdalena Birut.
14. Łacińska inskrypcja z XVII w., fot. Anna Królak.
15. Widok ratusza we Wschowie za panowania Augusta III; ze zbiorów Sächsisches Staatsarchiv, Hauptstaatsarchiv Dresden, nr inw. 12884 Karten und Risse, Schrank 7 Fach 84 Nr.15a.
16. Wschowski ratusz, fot. Izabella Lajzner.
17. Wjazd posłów tureckich do Wschowy; miedzioryt ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/S/216).
18. Obraz na desce z dawnej piwniarni ratuszowej; ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/AH/204).
19. Fontanna miejska z XVIII w., fot. Jarosław Dokurno.
20. Porcelanowa figura flecistki z Miśni; ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie (MZW/Dep/49).
21. Medal wybity przez Muzeum Ziemi Wschowskiej z okazji 300. rocznicy bitwy pod Wschową.
22. Plan bitwy pod Wschową; miedzioryt ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/K/121).
23. Sala poświęcona bitwie pod Wschową w MZW, fot. Dawid Gąsiorek.
24. Wieża kościoła farnego, fot. Alicja Juskowiak.
25. Sklepienie prezbiterium, fot. Marta Małkus.
26. Archiwalna pocztówka z widokiem fary (ok. 1924 r.); ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/AH/786).
27. Panorama Wschowy z XVIII w., fot. Marta Małkus.
28. Sklepienie nawy głównej, fot. Marta Małkus.
29. Tablica fundacyjna, fot. Magdalena Birut.
30. Rezydencja jezuicka, fot. Marian Niedzielski.
31. Figura św. Jana Nepomucena, fot. Marta Małkus.
32. Lew z herbem Wschowy (kopia), fot. Martyna Orłowska.
33. Lwi Mostek, fot. Szymon Orzechowski.
34. Kamienna rzeźba lwa z herbem Wettyńów; ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/AH/93).
35. Kamienna rzeźba lwa z herbem Wschowy; ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/AH/92).
36. Archiwalna pocztówka z widokiem klasztoru (ok. 1917 r.); ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/AH/806).
37. Wnętrze kościoła, fot. Marta Małkus.
38. Fragment epitafium Jadwigi Gurowskiej, żony kasztelana poznańskiego Rafała Gurowskiego, fot. Magdalena Birut.
39. Polichromie w prezbiterium, fot. Marta Małkus.
40. Krużganki, fot. Karolina Kajrys.
41. Ołtarz główny kościoła, fot. Marta Małkus.
42. Kaplica Krzyża Świętego, fot. Justyna Bartoszek.
43. Przedstawienie cudu św. Antoniego, fot. Marta Małkus.
44. Lapidarium Rzeźby Nagrobnej we Wschowie, fot. Izabela Matuszewska.
45. Lapidarium Rzeźby Nagrobnej we Wschowie, fot. Izabela Matuszewska.
46. Lapidarium Rzeźby Nagrobnej we Wschowie, fot. Izabela Matuszewska.
47. Lapidarium Rzeźby Nagrobnej we Wschowie, fot. Mieczysław Cierniak.
48. Płyta nagrobna upamiętniająca Matthäusa Vechnera, fot. Magdalena Birut.
49. Lapidarium Rzeźby Nagrobnej we Wschowie, fot. Izabela Matuszewska.
50. Kaplica pastorów, fot. Jarosław Dokurno.
51. Lapidarium Rzeźby Nagrobnej we Wschowie, fot. Marcin Smoła.
52. Płaskorzeźba przedstawiająca scenę Ukrzyżowania Chrystusa, fot. Marta Małkus.
53. Budynek po szkole łacińskiej, kościół i baszta Bramy Polskiej, fot. Marta Małkus.
54. Sentencja na budynku szkoły łacińskiej, fot. Marta Małkus.
55. Archiwalna pocztówka wydana ok. 1904 r.; ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/AH/899).
56. Sala ekspozycyjna wystawy *Soli Deo Gloria - protestantkie dziedzictwo kulturowe ziemi wschowskiej od XVI do XVIII wieku* w Muzeum Ziemi Wschowskiej przy pl. Zamkowym 2, fot. Dorota Tomczak.
57. Wnętrze kościoła w 2013 r., fot. ArchGeo.
58. Pozostałości wiatrak w Tylewiczach k. Wschowy, fot. Marta Małkus.
59. Panorama Wschowy z 1742 r. wg F.B. Wernera; ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/S/167).
60. Tłok pieczętny cechu młynarzy we Wschowie, 1729 r.; ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/N/1095).
61. Kamień młyński pochodzący ze wschowskiego wiatrak, dziedziniec MZW, fot. Magdalena Birut.
62. Wschowskie wiatraki, archiwalna pocztówka z pocz. XX w.; zbiory Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/AH/783).
63. Eugeniusz Get Stankiewicz, *Ul. Starowiejska 9*, linoryt; kolekcja Muzeum Ziemi Wschowskiej.
64. Rodzina Stankiewiczów we Wschowie, 1948 r.; ze zbiorów Janusza Stankiewicza, fot. Janusz Stankiewicz.
65. Eugeniusz Get Stankiewicz, *Wschowa*, linoryt; kolekcja Muzeum Ziemi Wschowskiej.
66. Eugeniusz Get Stankiewicz, *Ciapek z chorągiewką*, serigrafia; kolekcja Muzeum Ziemi Wschowskiej.
67. Eugeniusz Get Stankiewicz, *Ciapek z czerwonym jajem*, serigrafia; kolekcja Muzeum Ziemi Wschowskiej.
68. Get z psem Ciapkem na tle domu rodzinnego, 1957 r.; ze zbiorów Janusza Stankiewicza, fot. Janusz Stankiewicz.
69. Wystawa kolekcji dzieł Eugeniusza Geta Stankiewicza *Czas przez nikogo niezłapany* w Muzeum Ziemi Wschowskiej.
70. Eugeniusz Get Stankiewicz, *Kto widział ziewającą muchę?*, rysunek piórkiem na papierze, kolekcja Muzeum Ziemi Wschowskiej.
71. Eugeniusz Get Stankiewicz, *Na chwałę miedziorytu zajączka Albrechta Dürera 1502-2002*, miedzioryt; kolekcja Muzeum Ziemi Wschowskiej.
72. Eugeniusz Get Stankiewicz, *Wystawa grafiki Galeria Katowice PSP-ZPAP*, serigrafia; kolekcja Muzeum Ziemi Wschowskiej.
73. Eugeniusz Get Stankiewicz, *Kotek*, miedzioryt; kolekcja Muzeum Ziemi Wschowskiej.
74. Eugeniusz Get Stankiewicz, *Rebus 4*, wkłęsłodruk; kolekcja Muzeum Ziemi Wschowskiej.
75. Eugeniusz Get Stankiewicz, *Autoportret z węzoptakiem*, miedzioryt; kolekcja Muzeum Ziemi Wschowskiej.
76. Eugeniusz Get Stankiewicz, *Autoportret z rybą na głowie*, miedzioryt; kolekcja Muzeum Ziemi Wschowskiej.
77. Eugeniusz Get Stankiewicz, *Autoportret z niebieskim okiem*, miedzioryt i rysunek; kolekcja Muzeum Ziemi Wschowskiej.
78. Archiwalna pocztówka z widokiem na placik przyrynkowy na początku ulicy Rzeźnickiej (ok. 1920 r.), w XVII w. stały w tym miejscu ławy rzeźnicze; ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/AH/871).
79. Pamiętkowa wschowska pocztówka przedstawiająca budynki garnizonowe (ok. 1900 r.); ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/AH/1006).
80. Archiwalna pocztówka ze Słzlichtyngowej (ok. 1900 r.); ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/AH/963).
81. Rynek w Słzlichtyngowej, fot. Izabela Matuszewska.
82. Archiwalna pocztówka ze Sławy (ok. 1907 r.); ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/AH/1241).
83. Archiwalna pocztówka z widokiem na Jezioro Sławskie (ok. 1909 r.); ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/AH/1013).
84. Jezioro Sławskie, fot. Izabela Matuszewska.
85. Wyspa Tuczno na Jeziorze Sławskim, fot. Bartosz Tietz.
86. Przyroda powiatu wschowskiego, fot. Izabela Matuszewska.
87. Kamień przy Drodze św. Jakuba - odcinek wielkopolski, fot. Jarosław Dokurno.
88. Droga św. Jakuba - drogowaskaz we Wschowie, fot. Jarosław Dokurno.
89. Siedziba Starostwa Powiatowego we Wschowie, fot. Alicja Juskowiak.
90. Okładka przewodnika po powiecie wschowskim.
91. Trojak Zygmunta III Wazy, awers i rewers, 1601 r.; ze zbiorów Muzeum Ziemi Wschowskiej (MZW/N/1096).
92. Plakat promujący muzealne zbiory numizmatyczne; proj. Alina Mielcarek.
93. Kącik edukacyjny w gabinecie numizmatycznym MZW, fot. Dorota Tomczak.
94. Okładki publikacji MZW: *Z dziejów mennictwa we Wschowie i Jak dawniej we Wschowie monety bito*.
95. Plakat promujący zbiory Muzeum Ziemi Wschowskiej; proj. Alina Mielcarek.

ODKRYWAJ WSCHOWĘ Z MUZEUM ZIEMI WSCHOWSKIEJ
www.zwiedzajwschowe.pl

Bądź na bieżąco - praktykuj kulturę z Muzeum Ziemi Wschowskiej
 <https://www.facebook.com/muzeumziemiwschowskiej>
www.muzeum.wschowa.pl

Ja - Lew i wschowscy muzealnicy dziękujemy wszystkim,
którzy zaangażowali się w nasz projekt!
Ten bezpłatny przewodnik będzie teraz promować Wschowę
i jej kulturowe dziedzictwo na cztery strony świata!

MUZEUM ZIEMI WSCHOWSKIEJ

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe. Tekst licencji można znaleźć pod adresem: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/> lub uzyskać drogą korespondencyjną od: Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA, 94042, USA.

